

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЦІЛЮВИХ РИНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 005.33:631.2

Ірина АЖАМАН

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ РОЗВИТКУ БУДІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Розглянуто історичну складову формування принципів будівництва в аграрній сфері. Сформовано основні принципи розвитку промислового та цивільного будівництва в сільському господарстві.

Ключові слова: принципи, розвиток, сільськогосподарське будівництво.

Будівництво для сільського господарства є одним з чинників підвищення його ефективності та конкурентоспроможності. Саме його розвиток створює передумови до формування матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, що відповідатиме сучасним вимогам до використання досягнень науково-технічного прогресу. Якщо мова йде про розвиток будівництва в галузі сільського господарства, перш за все розуміється поступовий рух або еволюційні процеси переведення його стану на новий рівень. Такий рух має спрямований, закономірний та незворотний характер. Розвиток будівництва в сільському господарстві, як і інших матеріальних та нематеріальних об'єктів, здійснюється за певними принципами, тобто вихідними положеннями, передумовами [1].

Окремим аспектам будівництва в сільському господарстві присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних учених - А. А. Алексєєва, А. Н. Асаула, І. І. Іщенко, Н. С. Купріянова, О. М. Поплавської, А. А. Шомина та інших [2-8]. Також особливості підтримки та розвитку «зеленого будівництва» розглядалися і на міждержавному рівні [9]. Проте фахівцями чітко так і не сформовані принципи розвитку будівництва в сільському господарстві, що обумовлює актуальність проведення досліджень у цьому напрямку.

Отже, головна мета статті полягає у формуванні принципів промислового та цивільного будівництва в сільському господарстві, які відповідатимуть стану, тенденціям розвитку аграрної і будівельної галузей.

Одним з перших документів, який визначав принципи сільськогосподарського будівництва, було Положення про соціалістичний землеустрій (1919 р.) [10]. Згідно з цим документом розвиток сільського господарства мав здійснюватися на основі останніх досягнень науки і техніки (ст. 3) в напрямку укрупнення та об'єднання господарств. Особлива увага в документі зверталася на будівництво об'єктів виробничого, допоміжного, культурно-побутового призначення, гідромеліоративних та дорожньо-транспортних комунікаційних споруд.

Враховуючи результати досліджень вітчизняних та

зарубіжних вчених, а також на основі вивчення тенденцій і напрямів розвитку галузей сільського господарства та будівництва, нами визначені наступні принципи розвитку агробудівництва.

Принцип економічності. Будівництво в галузі сільського господарства в сучасних умовах обмежується наявними у агропідприємств матеріально-грошовими коштами, а також можливостями їх залучення (вкладення інвесторів, програми підтримки розвитку аграріїв на регіональному та місцевому рівнях, власні кошти підприємств). Проведення робіт з розробки та реалізації проектів будівництва сільськогосподарських будівель і споруд передбачає економічне обґрунтування архітектурно-технічних рішень при умові дотримання трьох основних критеріїв – економічність зведення, експлуатації та мінімальна вартість зношення.

Економічність зведення забезпечується також використанням місцевих матеріалів у будівництві, що дозволить знизити витрати коштів та часу на їх доставку до місця спорудження. Економічності зведення сільськогосподарських будівель та споруд буде сприяти наступний принцип – індустріалізації та механізації. Відповідно до цього принципу, використання в будівництві уніфікованих конструкцій, а також обладнання та устаткування, що виробляють в умовах масового та серійного виробництва, буде впливати на собівартість зведення об'єктів, адже саме масштабне виробництво з високим ступенем стандартизації є більш дешевим порівняно з індивідуальними замовленнями. Крім того, максимальний ступінь механізації виробничих процесів вплине на зростання продуктивності праці, зменшить витрати праці, підвищить якість та зменшить строки виконання робіт.

Принцип оптимальності розмірів та параметрів будівель у поєднанні з механізацією процесів будівництва та використання сучасних досягнень науково-технічного процесу щодо технологій будівництва, будівельних матеріалів дозволить зменшити витрати на будівництво, а також підвищити його ефективність. Так експлуатаційні витрати будуть

менші при оптимальній місткості будівель та споруд. Такі параметри місткості, які можуть розраховуватися, наприклад, як для окремих тваринницьких (птахівничих) ферм, так і для цілих комплексів, залежатимуть від галузі сільського господарства, рівня спеціалізації, враховуватимуть технологічні особливості зведення сільськогосподарських будівель, характерні риси підприємств, які будуть їх використовувати, особливості зовнішнього оточення і розташування такого об'єкта.

Принципи стійкого розвитку – це сукупність основних підходів організації сучасного містобудування. Так одним з таких принципів є екологічне або «зелене» будівництво, яке набуло розвитку в США та країнах Європи. Такий підхід є актуальним і для сільської місцевості. «Зелене сільськогосподарське будівництво» передбачає використання екологічно-чистих матеріалів та технологій, які спрямовані на завдання найменшої шкоди довкіллю та раціональне природокористування. Зміст такого принципу передбачає мінімізацію витрат природних ресурсів, зокрема енергоспоживання сільськогосподарських будівель, що має також і економічну вигоду.

«Зелене будівництво» пов'язане з цивільним, а саме - зі зведенням у сільській місцевості екологічно-чистого житла. Останнє передбачає з одного боку - проектування його на основі мінімального споживання електроенергії, а з іншого – використання екологічно-чистих матеріалів, які здатні створити здоровий мікроклімат у приміщенні та зменшити негативний вплив на довкілля за рахунок екологічних будівництва. «Зелений дім» є ресурсозберігаючим, а отже, ефективним, економічним, раціональним, автономним, умовно безвідходним, здоровим для людини та неагресивним (природним) для довкілля. Використання при його будівництві місцевих матеріалів дозволяє зробити такий дім частиною природного оточення.

Для забезпечення економічності, а отже і конкурентоспроможності, принцип «зеленого будівництва» може бути використаний також і при будівництві промислових будівель та комплексів у сільському господарстві. Агропродукція може використовуватися для виробництва біогазу, який за своїми властивостями близький до природного та біопалива (біоетанолу) тощо. Використання біоенергії зменшить собівартість продукції та підвищить рівень енергетичної незалежності агровиробництва.

Основні засади «зеленого будівництва» відповідають принципам стійкого розвитку, які були прийняті на конференції ООН з довкілля та розвитку, що проходила в Ріо-де-Жанейро 3-14 червня 1992 року [9]. Застосовуючи принципи стійкого розвитку, сільськогосподарське будівництво передбачає: мінімізацію негативного впливу людини та об'єктів її будівництва на природу; пропорційний соціально-економічний і екологічний розвиток шляхом використання природозберігаючих та природоохоронних матеріалів, технологій; використання при будівництві екологічно-чистих, місцевих, відновлюваних природних ресурсів; урахування в об'ємно-проектних рішеннях при будівництві можливостей використання альтернативних джерел енергії та переробку біосировини для отримання біоенергії; зниження рівня енергоспоживання сучасних сільськогосподарських

будівель; забезпечення рівних можливостей задоволення соціальних, побутових та культурних потреб мешканців сільської місцевості, працівників агропідприємств порівняно з мешканцями та працівниками в містах.

Продовженням принципу стійкого розвитку є принцип демократії при прийнятті архітектурно-технічних рішень у сільському будівництві. Він передбачає вільний вибір сільськими забудовниками типів об'єктів та врахування їх побажань щодо розмірів, розміщення, технологічних особливостей, технічного оснащення за умови дотримання прав інших суб'єктів сільськогосподарського будівництва та мінімізації негативного впливу на довкілля в межах вимог загальних стандартів та нормативно-правових актів.

Принцип максимальної цільової відповідності зведеного об'єкта його функціональному призначенню. Він пов'язаний із одним із основних принципів розвитку – «ціль-процес-структура». Сутність його полягає в тому, що кожна сільськогосподарська будівля та споруда має цільове призначення. Процес їх зведення відбувається відповідно до такої цілі з урахуванням санітарно-гігієнічних, технічних норм та передбачає послідовність операцій, які виконуються суб'єктами будівництва у визначені періоди часу. Так промислове будівництво в сільському господарстві здійснюється з урахуванням особливостей виробничих процесів, для яких такі будівлі призначені. Саме технологічні операції з виробництва сільськогосподарської продукції, її зберігання та переробки впливають на прийняття рішення про масштаби, розташування приміщень, їх інженерно-технічне забезпечення. Цивільні приміщення в сільському господарстві обумовлюють урахування умов безпеки постійного або тимчасового перебування в них людей, зручності використання, естетичності та інших факторів.

Упровадження досягнень науково-технічного прогресу в галузях сільського господарства і будівництва викликає необхідність передбачення можливостей проведення реконструкції, модернізації, ремонту будівель та споруд у мінімальні строки за умови економічної доцільності. Тому в галузі сільськогосподарського будівництва діє принцип гнучкості – передбачає створення умов до легкої, зручної, швидкої, економічно-доцільної модернізації будівель та споруд у стислі строки. Це можливо за рахунок використання збірних конструкцій, модульних елементів тощо.

Принцип моніторингу якості в сільськогосподарському будівництві пов'язаний з наявністю вимог до якості будівель та споруд, а також до процесу будівництва, матеріалів, які використовуються. Такі критерії закріплені в державних та галузевих нормативно-правових документах, стандартах, вимогах, інших документах, які є обов'язковими до виконання. Контроль за їх дотриманням проводиться спеціалізованими організаціями на державному та місцевому рівнях, які мають на це повноваження, та суспільними установами. Така увага до сфери будівництва в сільському господарстві обумовлена безпосередньою участю людини в процесі спорудження об'єктів та під час їх експлуатації. Також аграрна сфера від інших відрізняється використанням у виробничому процесі

живих організмів – рослин та тварин, які потребують особливих умов для утримання, вирощування, розведення.

Принцип технологічності в сільськогосподарському будівництві передбачає вибір сучасних найбільш ефективних рішень у будівництві для досягнення запланованої цілі, дотримання чіткої послідовності робіт, визначених технологічним процесом, що дозволить отримати результат у заплановані строки та запланованої якості. Цей принцип пов'язаний з вищезазначеним принципом економічності. Його реалізація залежить від можливостей суб'єктів будівництва, обумовлена обмеженнями зовнішнього мікро- та макросередовища та ступенем використання (освоєння) досягнень науково-технічного прогресу.

Принцип типізації та індивідуалізації. Цей принцип несе в собі деякі протиріччя з точки зору ефективності та конкурентоспроможності. Так типові рішення та проекти в сільськогосподарському будівництві створюють умови до використання збірних, блочних конструкцій, що впливатиме на розмір витрат на зведення споруд. Витрати на будівництво як критерій економічності є важливими в промисловому сільськогосподарському будівництві, що в кінцевому значенні вплине на його ефективність та конкурентоспроможність. Проте типізація може одночасно бути і фактором зменшення конкурентоспроможності – це характерне для будівель цивільного призначення, сучасний розвиток яких вимагає урахування індивідуальних потреб кожного мешканця сільської місцевості. Тому типові житлові будівлі повинні бути максимально гнучкими щодо можливостей їх перепланування, переоснащення, архітектурних змін. Така індивідуалізація вплине на зростання витрат на проектування, зведення будівель, але і більш повно задовольнить потреби окремого споживача.

Принцип спеціалізації сільськогосподарського будівництва передбачає вузьку профільну спрямованість окремих підрядників та субпідрядників на виконання операцій. Спеціалізація в сільськогосподарському будівництві є шляхом підвищення продуктивності праці та якості процесів та продуктів (об'єктів будівництва). Завдяки вузькій спеціалізації формуються навички, які дозволять пришвидшити виконання операцій та процесів будівництва, а, отже, це вплине на строки зведення будівель та споруд. Також вузька спеціалізація сприяє використанню відповідного обладнання та інструментів, що підвищує ефективність процесу будівництва.

Принцип раціонального розташування сільськогосподарських будівель та споруд передбачає вибір місця для об'єктів з огляду на принцип економічності та дотримання техніко-технологічних вимог організації виробничого процесу. Так при компактному розміщенні промислових будівель зменшуються транспортні витрати, підвищується оперативність виконання виробничих операцій, полегшується обмін інформацією між працівниками в процесі виробництва. Тому можливо виокремити принцип компактності (комплексності) розташування будівель та споруд, який також обумовлює їх економічність та ефективність використання. Місце

розташування промислових будівель та споруд залежить від технологічних особливостей процесів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції – тому споруди можуть розташовуватися біля джерела сировини (за умов швидкого її псування чи втрати якісних характеристик), споживача (при швидкому псуванні виробленої в процесі переробки продукції), трудових ресурсів (при високій трудомісткості процесів та необхідності залучення вузькоспеціалізованих спеціалістів), водних та інших видів ресурсів тощо.

Раціональність внутрішнього простору та зручність у використанні сільськогосподарських промислових та цивільних будівель і споруд визначає їх ергономічність, тобто соціальну спрямованість, придатність до задоволення людських потреб та спрямування на підвищення умов життя і праці людини – людського добробуту. Принцип ергономічності сільськогосподарських промислових будівель передбачає планування в них приміщень допоміжного характеру, які спрямовані на створення гідних умов праці для людини. Ергономічність цивільних приміщень, крім зручності їх внутрішнього планування та наявності систем, що дозволяють створити гідні умови життя людини, передбачає і їх естетичність.

Принцип одночасного та узгодженого розвитку промислового і цивільного будівництва. Він є актуальним саме для сільськогосподарського будівництва, оскільки в більшій частині сільських поселень на створення соціальних умов для населення майже не звертається увага. Цей принцип визначає одночасний розвиток сільськогосподарського будівництва споруд промислового призначення, а також створення умов праці та відпочинку, зведення цивільних споруд, яким, як і виробничим, буде притаманне впровадження новітніх техніко-технологічних рішень, економічність, ергономічність, безпечність тощо. Відповідно до цього принципу агробудівництво передбачає також зведення інфраструктури на селі для задоволення різнобічних потреб мешканців, спорудження інженерно-технічних комунікацій, розвиток транспортного сполучення тощо.

На жаль, розвиток промислового та цивільного будівництва в аграрній сфері України за вказаними принципами не має системного характеру, що визначає наявність проблем щодо: забезпечення продовольчої безпеки країни, конкурентоспроможності галузі та сільськогосподарської продукції на вітчизняному та світовому ринках; зниження потенціальних можливостей аграрного сектору з задоволення внутрішніх потреб країни та експортного потенціалу; низького рівня та умов життя і праці сільських мешканців, високого рівня безробіття на селі, скорочення чисельності сільського населення тощо. Вказане викликає необхідність визначення напрямків та обґрунтування пропозицій із забезпечення сталого розвитку промислового та цивільного будівництва в сільському господарстві на перспективу. Сучасне сільськогосподарське будівництво повинно бути спрямоване на відтворення всієї системи житлового середовища в тісному взаємозв'язку з довкіллям, що і визначає подальші напрямки досліджень.

Список літератури

1. *Философия: Энциклопедический словарь [Текст] / А. А. Ивина. - М.: Гардарики, 2004. - 1072 с.*
2. *Алексеев, А. А. Технология и организация сельского строительства [Текст]: учебник для студентов ВУЗов / А. А. Алексеев. - М.: Стройиздат, 1983. - 439с.*
3. *Асаул, А. Н. Маркетинг-менеджмент в строительстве [Текст] учеб. пособие для вузов / А. Н. Асаул, В. П. Грахов. - СПб.: Гуманистика, 2007. - 248с.*
4. *Куприянов, Н.С. Стратегический менеджмент в строительстве [Текст]: учебное пособие / Н. С. Куприянов, О. В. Михненко, Т. С. Щербакова. - М.: Инфра-М, 2004. - 336 с.*
5. *Поплавська, О. М. Ергономіка [Текст]: навчальний посібник / О. М. Поплавська - К.: Видавництво КНЕУ, 2006. - 320 с.*
6. *Шомин, А. А. Биогаз на сельском подворье [Текст] / А. А. Шомин - Балаклея: Информационно-издательская компания "Балаклійщина", 2002. - 68 с.*
7. *Юдин, А. И. Менеджмент в строительстве [Текст]: уч. пособие / А. И Юдин, С. А. Россохин - Харьков: ХНАГХ, 2008. - 178 с.*
8. *Организация строительного производства. [Текст]: учебник для вузов. / Т. Н. Цай, П. Г. Грабовый, Большаков В. А. - М.: Изд. АСВ, 1999. - 432с.*
9. *ООН А/CONF.151/26/Rev.1 (Vol. I), стр. 3-7. [Электронный ресурс]: /Режим доступу http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml*
10. *Положение «О социалистическом землеустройстве и о мерах перехода к социалистическому земледелию» [Электронный ресурс]: /Режим доступу <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online>.*

РЕЗЮМЕ

Ажаман Ирина

Концептуально-методологические исследования принципов развития строительства в сельском хозяйстве

Рассмотрена историческая составляющая формирования принципов строительства в аграрной сфере. Сформированы основные принципы развития промышленного и гражданского строительства в сельском хозяйстве.

RESUME

Azhaman Iryna

Conceptually-methodological researches of principles of development of constructing in agriculture

The historical constituent of forming of principles of development of constructing in agrarian sphere is considered. The basic principles of development industrial and civil constructing in agriculture are formed.

Стаття надійшла до редакції 9.10.2012 р.